

Joan Inglada Roig

DE SUBIRATS AL MÓN, AMB BICICLETA, L'ONA CURTA I L'ESPERANTO.

Per una biblioteca pública a Subirats al voltant de l'esperanto

Lluís Hernández Yzal, nascut a Barcelona el 1917, estudià farmàcia, i l'any 1945 s'instal·là a Sant Pau d'Ordal, vila del municipi de Subirats. Es casà amb Teresa Massana el 1950. Als primers anys deia que, com que no era ric, només tenia una bicicleta per moure's des d'un nucli de població sense ferrocarril a les viles dels voltants, i fins i tot per anar a la capital de la comarca, Vilafranca del Penedès. Era aficionat al col·leccionisme i a la comunicació. Col·leccionava principalment postals, però també segells. A més, escoltava assíduament la ràdio en ona curta, una de les poques finestres al món d'aquell temps. També era soci d'un club internacional d'intercanvi de correspondència en el qual usaven un codi de comunicació rudimentari prou satisfactori per a les seves necessitats.

Un veterà esperantista que havia conegut Zamenhof, Ricard Sans, regentava el taller de reparació de bicicletes al qual acudia Lluís Hernández quan el seu vehicle ho requeria. Com era d'esperar, Sans sovint intentava persuadir-lo dels beneficis que li reportaria aprendre la llengua internacional esperanto, per al desenvolupament de les seves aficions. Malgrat el poc interès que mostrava el senyor Hernández, l'esperantista vilafranquí el subscrigué a algunes revistes a mitjans de la dècada dels cinquanta i publicà una petició de correspondència.

Uns anys abans, un altre col·leccionista, l'esperantista Ramon Molera, de Moià, li havia

suggerit fer un curs d'esperanto per correspondència. No el va fer per manca d'interès i per la feina a la farmàcia. Tanmateix, començà a guardar les revistes d'esperanto que li arribaven i de mica en mica anà entrant en contacte amb la llengua.

En el mateix període va conèixer el folklorista Joan Amades, que també era esperantista. La seva particular col·lecció de revistes esperantistes consistia en el número 1 de cada una d'elles. Amades n'hi va regalar moltes, que, junt amb les que ja tenia, van constituir l'origen del fons esperantista de Subirats. També conegué un altre esperantista que estiuejava a Subirats, anomenat Miserachs, el qual també l'influí.

El salt qualitatiu es va produir uns quants anys més tard, quan el 1963 tingué la curiositat de treure el nas a la celebració del congrés espanyol d'esperanto a Barcelona, al qual assistiren uns 700 inscrits. Aquest va ser l'acte realment "iniciàtic", i a partir d'aquest any va estudiar la llengua i es va convertir en un esperantista convençut. Augmentà ràpidament el nombre de corresponents a 40, i aquí ho aturà per manca de temps i per causa de les excessives despeses de franqueig. Llavors es va preguntar quina altra cosa útil podia emprendre. Essent col·leccionista, va decidir fer la col·lecció de totes les revistes en esperanto pensant-se que només n'hi havia tres o quatre centenars... El 1965 les estadístiques mostren l'existència de 7.450 títols coneguts.

Molts esperantistes assabentats de l'inici d'una hemeroteca esperantista van començar a fer donacions. El mateix any li van comunicar que es venia la col·lecció de llibres d'un important esperantista d'abans de la guerra, ja traspasat. Després d'un estira i arronsa, amb perill de subhasta inclòs, afortunadament Lluís Hernández disposava dels diners i comprà la col·lecció. De sobte, la col·lecció de 400 llibres s'amplià amb 800 més, a la qual s'hi han d'afe-

gir les revistes de dues càrregues completes del cotxe.

La col·lecció devia créixer ràpidament perquè l'any 1966, quan va remodelar la farmàcia, hi va destinar una habitació. El 1968, durant la celebració de la 10a trobada esperantista provincial a Sant Pau d'Ordal, es va fer la inauguració oficial del Museu d'Esperanto, i Subirats dedicà un carrer al doctor Zamenhof. El mateix any Hernández Yzal comprà un terreny en aquest carrer destinat a ubicar-hi el museu més endavant.

El president Pujol, en el decurs d'una visita a diverses comarques el 17-4-1985, mira amb atenció la documentació del Museu d'Esperanto de Subirats que el seu fundador Lluís Hernández Yzal li mostra per a informar-lo de la donació al Patronat de Museus de Catalunya. (Fonts: *Boletín de la Federación Española de Esperanto* num 269-270 i *Kataluna Esperanto* núm 243).

El 1974 s'inaugurà l'edifici del museu, una planta d'uns 160 metres quadrats dedicada íntegrament a recollir les seves col·leccions, amb una habitació per tal que els esperantistes interessats a investigar hi poguessin fer estada.

El fruit més important de la seva bibliofília va ser el naixement a finals dels 60 de l'“ondo Takacs” , junt amb Ramon Molera i Árpád Máthé, per tal d'establir un catàleg complet de les revistes en esperanto o sobre l'esperanto. La seva col·lecció, la facilitat de consulta i la seva memòria van ser claus importants per ajudar a confeccionar-lo.

La col·lecció va anar creixent i el senyor Hernández, conscient del que havia creat, com un pare amb un fill, va començar a pensar en el futur, i l'any 1985 va fer una proposta de donació del Museu al Patronat de Museus de Catalunya (*Boletín de la Federación Española de Esperanto*, núms. 269-270), amb la finalitat d'assegurar que el fons estigués sempre a disposició de qui desitgés consultar-lo. Pel que recordo, em va dir que no li van assegurar que això fos així, sinó que el guardarien i ja veurien quina solució trobarien en el futur. No ho va acceptar, i mentrestant veia com un altre cas semblant al seu es resolía d'una forma totalment diferent. Es tracta de la col·lecció de l'esperantista hongarès Károly Fajsz, al qual, el 2001, l'Estat va decidir que li comprava el fons esperantista per a ubicar-lo a la Biblioteca Nacional de Llengües Estrangeres quan ell es morís. El senyor Fajsz, amb els diners de la venda, es va poder comprar una casa familiar del segle 19, al poble on va néixer, Fülöpszállás, on es traslladà a viure i on va morir el 2004, amb 93 anys. El senyor Hernández va morir el 2002 i el Museu d'Esperanto romangué tancat fins a l'abril de 2010.

Ara fa tres anys un petit grup de ciutadans subiratencs van posar-se a treballar amb l'objectiu d'elaborar una proposta per una biblioteca pública a Subirats al voltant de l'esperanto. Un recorregut que ja fa tres anys que dura i que avança a poc a poc i, per desgràcia, amb les arques públiques congelades per la crisi, dedicant esforços de tot tipus a la biblioteca: “No som dels que llencem la tovallola. Estem parlant d'una infraestructura de servei, una biblioteca, que no val quatre rals, d'un municipi difícil de governar per la seva complexitat geogràfica, cosa que implica consensos de tot tipus: institucional, polític i social, justament els tres àmbits que fins ara hem treballat amb la modèstia que demana fer-ho des de l'estricta condició de veïns del municipi que compartim l'estima pels llibres, el coneixement i el museu de l'esperanto...”, diu Josep Tubau,

lingüista i corrector de TV3, un dels promotors de la proposta.

El 9 d'abril de 2010 es va fer la presentació de la proposta al Centre Agrícola de Sant Pau d'Ordal on s'havia instal·lat l'exposició "Un recorregut per la literatura a través de l'esperanto", realitzada per l'quip promotor de la proposta amb la col·laboració del Patronat de Turisme de Subirats, per a dinamitzar el Museu d'esperanto de Subirats a partir de la reobertura l'endemà mateix, amb l'esperantista Karles Berga de guia. L'horari de visita és de 13 a 14 i de 16 a 17 hores, dissabtes i diumenges, amb horaris convinguts per a escoles i grups.

Abans del col·loqui i després de la presentació, a càrrec de Núria Solé, conductora del telenotícies de TV3, vet aquí la crònica de les intervencions dels ponents.

Rafel Hernández Massana, fill del fundador del museu, va dividir la seva intervenció en dues parts; va parlar del seu pare citant particularitats culturals que els seus coneguts desconecíem, tot enriquit per referències al col·leccionisme i als col·leccionistes, i va dissertar sobre bibliofília –de fet, jo ho sabia: és un lector empedreït, client freqüent d'encants i llibreries de vell i col·leccionista de llibres.

Josep Tubau Molina va fer una exposició rica en la història de les llengües construïdes, va dissertar sobre el llibre d'Umberto Eco *La cerca de la llengua perfecta a la cultura europea*, sobre els valors socials de l'esperanto, i tanmateix va conjecturar que l'esperanto no serà la "llengua vehicular del futur", inclinant-se per solucions de traduccions simultànies automatitzades per les noves tecnologies.

Lourdes Reyes Camps va exposar diferents situacions de biblioteques públiques arreu de Catalunya com el cas de Subirats, petits municipis amb diversos nuclis de població agregats. Va a dir que l'Ajuntament ha de decidir què fer, i afirmà que el Servei Públic de Lectura ajudarà fins a aconseguir la solució adequada.

Ferran Mascarell Canalda va explicar la seva pròpia experiència en el "Pla de biblioteques de Barcelona", va defensar la necessitat de biblioteques públiques com a instrument socialitzador de la cultura, car els homes són éssers culturals, i mostrà el gran èxit de l'augment de biblioteques a Barcelona, de 18 els anys 80 a 40 el 2010, i en relació al nombre d'usuaris, de menys d'1 milió a més de 7 milions actualment. Acabà amb algunes anècdotes sobre el tema i amb algunes citacions sobre biblioteques.

Lourdes Reyes, Ferran Mascarell, Núria Solé, Josep Tubau i Rafael Hernández. Darrere la taula, l'exposició *Un recorregut per la literatura a través de l'esperanto*.

Com va dir Rafael Hernández en la presentació de la proposta, "de bibliofília, n'hi ha de dues menes, la que busca en el llibre la seva satisfacció, i intenta atresorar el màxim de peces úniques, rares o curioses, que en general no tenen altre valor que la seva bellesa o raresa, encara que això sigui molt. Aquestes col·leccions tenen poc perill de perdre's, ja que, encara que es dispersin, com propugnava en Perucho que s'havia de fer, ràpidament tornen a trobar el seu destí, un altre col·leccionista, i, a més, moltes d'aquestes peces ja han estat estudiades i publicades i els queda només el seu valor com a objecte. L'altre tipus és el que està més interessat en el contingut que en el continent, considera més important completar una col·lecció de revistes, encara que sigui en fotocòpia, que esmerçar molt a aconseguir l'exemplar original d'una revista raríssima de la qual només en va sortir un numero.

Aquestes col·leccions només tenen sentit si resten unides, de la mateixa manera que els arxius d'una fàbrica del segle XIX tenen interès per a l'historiador si no es dispersen. La col·lecció de llibres i revistes del museu és d'aquest tipus. Aquestes col·leccions tenen una altra característica, funcionen bé si el creador en pot fer de bibliotecari, perquè, encara que s'ajudi de fitxes o registres electrònics, ell és l'autèntic ordinador central capaç d'orientar a qui busca, generalment, amb una pregunta ambigua del tipus «sabeu si en alguna revista francesa d'esperanto van parlar de l'exposició internacional de Barcelona?». Quan ell falla, i tots fallen d'hora o tard, l'única solució és el traspass a una institució que tingui la capacitat tècnica i econòmica d'anar transformant el que és un bosc d'informació amb només uns caminets, els registres electrònics pelats, en un poble o una ciutat d'informació amb avingudes, carrers i carrerons.

La proposta “per una biblioteca pública al voltant de l'esperanto” ens va esperonar, a un grup d'esperantistes, que ens vam organitzar sota l'empara i direcció del Patronat de Turisme de Subirats, per divulgar-la i per agrupar les persones que hi estiguin interessades, subratllant: a) El valor del Museu com a patrimoni de Subirats, b) La rellevància nacional i internacional, i c) La importància de l'especialització de la biblioteca pública. Amb aquest objectiu volem agrupar els Amics del Museu de Subirats a tres bandes:

- a) Pàgina d'admiradors a Facebook, (<http://www.facebook.com/museuesperanto>),
- b) Grup a la xarxa social Ipernity, (<http://www.ipernity.com/group/museuesperanto>), i
- c) Als blocs del Museu, (<http://museuesperanto.org>) i (<http://karulo.wordpress.com>).

Amb la finalitat d'anar publicant audiovisuals del que anem fent hem creat un compte a YouTube, que es pot veure a: (<http://www.youtube.com/museuesperanto>).

El propassat 8 d'octubre, al mateix lloc on es va presentar la proposta de biblioteca pública especialitzada en l'esperanto, vàrem presentar el treball fet a la xarxa amb la voluntat de fer créixer el grup d'Amics del Museu d'Esperanto de Subirats i vam fer la proposta de la creació d'una Associació Internacional d'Amics del Museu d'Esperanto de Subirats, amb base al municipi, i vàrem presentar un programa d'activitats culturals per a divulgar l'existència d'aquest valuós patrimoni. Mensualment farem presentacions de les novetats literàries o exposicions o conferències o tallers, cinema, etcètera.

Tot això amb l'objectiu bàsic de donar tot el suport a l'Ajuntament perquè segueixi fent les accions que calguin, encaminades a aconseguir de les institucions corresponents els recursos necessaris per a la construcció, al més aviat possible, de la Biblioteca Pública de Subirats, amb especialització en esperanto, amb els dos objectius següents: 1. Captació de turisme cultural tant nacional com internacional, i 2. Tenir disponible el fons per a investigació, tant per al TREC d'estudiants majoritàriament penedesencs com per a investigadors professionals d'arreu.

Daniel Garcia Peris, director del Patronat de Turisme de Subirats presentà l'acte i informà dels esdeveniments al Museu des de l'obertura el 10-4-10; Josep Tubau ens posà al dia dels avenços de la proposta de la biblioteca, i en Rafael Hernández ens explicà la història de la confecció dels catàlegs dels llibres i de les revistes, dels quals n'és l'autor, des del dBase, passant pel Clipper i acabant en l'Access, compatible amb les tecnologies actuals, per situar-los a la xarxa i així poder ésser consultats d'arreu els gairebé 9.000 llibres i

les 15.000 revistes que corresponen a 4.000 capçaleres diferents amb un total d'unes 7.000 col·leccions anuals completes.

No estan catalogats la resta d'objectes, desenes de milers de postals, cartells i fulls informatius, infinitat de cartes de la correspondència de Lluís Hernández amb més de 800 esperantistes de tot el món i altres objectes: adhesius, caps de llumins, cendrers, banderes, pins, una autèntica col·lecció de marxandatge esperantista.

“Ja fa una desena d'anys que uso l'ordinador... gràcies al meu fill que l'usa intensament a la farmàcia i per a la seva biblioteca”, deia Lluís Hernández a l'entrevista que el 1996 li va fer Roland Rotsaert, que publicà *Kataluna Esperantisto* en el núm. 1996/1. “Segurament és l'única biblioteca esperantista que tan eficaçment usa l'ordinador”, diu Rotsaert. “Gairebé tothom considera la biblioteca una propietat dels esperantistes... Que la gent consulti la col·lecció per als estudis sobre esperanto o sobre altres llengües planificades. S'ha fet prou conegut entre els estudiosos. Alguns el visiten regularment; altres vénen esporàdicament per a completar la seva documentació”, culminava així l'entrevista el seu propietari.

Jorge Wagensberg Lubinski, director, del 1991 al 2005, del Museu de la Ciència de Barcelona, després Cosmocaixa, va dir: “Un museu és un instrument de canvi social... És un espai de creació d'opinió... No és tan sols un lloc que es visita, sinó que és un espai de trobada. Per parlar i per reflexionar. Els museus seran... els temples del futur.” L'espai d'esperanto de la nova biblioteca pública de Subirats hauria de ser una mica tot això.

Amb independència que l'esperanto esdevingui o no la interllengua del futur, només per la importància que ha tingut tant a nivell històric com literari, en la cultura de la pau i de la diversitat cultural, en la divulgació internacional de les cultures minoritzades, en la internacionalització de fets censurats en un país qualsevol, pel seu esperit de fraternitat

i neutralitat, etcètera, el Museu d'Esperanto representa tot un conjunt de valors que hem de preservar, en la Biblioteca Pública de Subirats, amb la finalitat que ens puguin inspirar en el futur i també a les futures generacions per anar millorant els camins de entesa entre tots els éssers humans.

Joan Inglada Roig

Amics del Museu d'Esperanto de Subirats
membre de l'Associació Catalana d'Esperanto,
Octubre-2010

Josep M. Llantet

RELIGIÓ, COMERÇ I ARTS GRÀFIQUES A VILAFRANCA. LES FACTURES NOUCENTISTES DE CAL PEPITU ESTEVA

Josep Esteva Sala, nascut a Vilafranca el 9 de desembre de 1870, era fill de Josep Esteva¹ Bertran, de Sant Pau d'Ordal, del qual consta l'ofici de boter (“cubero”), i de la vilafranquina Josefa Sala i Molins. Els avis paterns eren Pau Esteva, pagès, i Maria Ribas, de Sant Pau d'Ordal; els avis materns eren vilafranquins, el cafeter Miquel Sala i Raimunda Molins. Josep Esteva Sala va ser fill únic. Volem creure que, com era habitual, va realitzar l'aprenentatge en l'àmbit de les arts gràfiques en algun dels tallers que en aquell moment funcionaven a Vilafranca. El 1891, amb tan sols 21 anys, es va establir pel seu compte; així, consta a partir d'aquell any² i a la plaça de la Constitució 13 com a “impresor con prensa movida a mano”, al costat de Miquel Claret Bofill, a Parellada 18; Pere Alagret i Vilaró, al carrer de la Cort 3; i Antoni Comas Elias, situat al carrer de la Font 12, tots tres sota el mateix epígraf, tot i que Alagret cotitzava també en un altre epígraf per editar *El labriego*.

Josep Esteva es va casar als 26 anys, el 25 de novembre de 1896, quan el seu pare